

บทที่ 7

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

ชุดโครงการวิจัย เรื่อง การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานหัตถกรรมของจังหวัดเชียงใหม่ ได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลด้านงานหัตถกรรม 10 สาขาของจังหวัดเชียงใหม่ ผลการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. สรุปผล

1.1 บริบทและศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมช่าง 10 สาขา จังหวัดเชียงใหม่

1.2 วิเคราะห์ความสอดคล้องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานหัตถกรรมช่าง 10 สาขา ในจังหวัดเชียงใหม่

1.3 สืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานหัตถกรรมช่าง 10 สาขา ในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน ระดับประเทศสู่สากล

2. ข้อเสนอแนะ

1. สรุปผล

1.1 บริบทและศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมช่าง 10 สาขา ในจังหวัดเชียงใหม่

ชุดโครงการวิจัย เรื่อง การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานหัตถกรรมของจังหวัดเชียงใหม่ โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลภาคเอกสาร และลงพื้นที่เพื่อหาข้อสรุปด้านบริบทและศักยภาพของผู้ประกอบการงานหัตถกรรมช่าง 10 สาขา ของจังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

ภาพรวมของบริบทและศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นของภาคเหนือตอนบน

ศักยภาพของภาคเหนือตอนบน 1 อันได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน และจังหวัดแม่ฮ่องสอน นับเป็นแหล่งผลิตและสร้างสรรค์งานหัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญแหล่งหนึ่งของประเทศไทย เมื่อประเมินจากตัวเลขของผู้ประกอบการกลุ่มธุรกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน ฯลฯ ที่ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จากจำนวนผู้ผลิตสินค้า OTOP ที่ได้รับการคัดสรรสุดยอดสินค้า OPC ปี 2553 ของภาคเหนือตอนบนมีจำนวนทั้งสิ้น 923 ราย แบ่งเป็น 5 ประเภทผลิตภัณฑ์ ได้แก่ (1) เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย (2) ของใช้ ของที่ระลึก ของตกแต่งบ้าน (3) อาหาร (4) เครื่องดื่ม (5) สมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร แยกจังหวัด จังหวัดเชียงใหม่

มีผู้ประกอบการมากที่สุด คือ จำนวน 500 ราย รองลงมา คือ จังหวัดลำปาง จำนวน 209 ราย จังหวัดลำพูน 142 ราย และจังหวัดแม่ฮ่องสอน 72 ราย จากสถิติแสดงให้เห็นว่า ผู้ประกอบการที่ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในภาคเหนือตอนบน 1 นั้น น่าจะมีมากกว่า 1,500 – 2,000 ราย เพียงแต่ยังไม่ผ่านการคัดสรร หรือไม่ได้รับการคัดสรรอีกมาก จากตัวเลขดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความพร้อมของผู้ประกอบการที่มีศักยภาพและความพร้อมด้านต่าง ๆ ไม่ด้อยไปกว่าภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย โดยลักษณะงานหัตถกรรมส่วนใหญ่จะมีความแตกต่างกันไปตามแหล่งวัตถุดิบในท้องถิ่น และเอกลักษณ์ที่โดดเด่นตามรูปแบบของศิลปะแต่ละท้องถิ่นที่แต่ละสกุลช่าง หรือแต่ละอิทธิพลทางศิลปะ โดยในภาคเหนือตอนบนนั้นเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยกลุ่มภาคเหนือตอนบน 1 (เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน) เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา รวมถึงจังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรที่สำคัญด้วย โดยแต่ละจังหวัดจะมีรูปแบบศิลปกรรมแตกต่างกันออกไปตามแต่ละสกุลช่าง ซึ่งจะมีลักษณะเฉพาะรวมถึงรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ส่งผลให้งานหัตถกรรมสาขาต่าง ๆ ได้รับอิทธิพลทางศิลปะเข้าไปด้วย

ภาพรวมของบริบทและศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่

ศักยภาพด้านงานหัตถกรรมท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ นับเป็นแหล่งผลิตและสร้างสรรค์งานหัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญแหล่งหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประเมินจากตัวเลขของผู้ประกอบการ กลุ่มธุรกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน ฯลฯ ที่ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เฉพาะรายที่ได้รับการขึ้นบัญชีสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เท่านั้นมีจำนวนผู้ประกอบการกว่า 500 ราย แบ่งได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ ประเภทเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย ประเภทของใช้ของที่ระลึก และของตกแต่งบ้าน ประเภทอาหารประเภทเครื่องดื่ม และประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร โดยผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรม 10 สาขา ส่วนใหญ่ผลิตภัณฑ์จะถูกจัดอยู่ในประเภทของใช้ ของที่ระลึก และของตกแต่งบ้าน และงานผ้าทอจะอยู่ในหมวดเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย (บัญชีสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ปี 2553 รายจังหวัด, 2553 : ลงพื้นที่) จากสถิติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการในจังหวัดเชียงใหม่ มีศักยภาพและความพร้อมในการผลิตอย่างมาก โดยองค์ประกอบสำคัญที่เป็นตัวผลักดันให้ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของจังหวัดเชียงใหม่ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวและผู้บริโภค ได้แก่

1) ปัจจัยด้านทรัพยากรทางธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ แร่ธาตุ น้ำ ฯลฯ ที่ถือเป็นต้นกำเนิดของวัตถุดิบในการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมท้องถิ่น ซึ่งผู้ผลิตจะกระจายตัวกันอยู่ตามแหล่งวัตถุดิบในการทำงานหัตถกรรมที่สำคัญ เช่น แหล่งผลิตผ้าทอ/หัตถกรรมจากกระดาษสา ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง แหล่งผลิตงานหัตถกรรมไม้แกะสลักในบ้านถวาย อำเภอหางดง แหล่งผลิตงานดินเผาบ้านป่าตาล บ้านเหมืองกุง และตำบลสันผักหวาน เป็นต้น

2) ปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน และมีเอกลักษณ์โดดเด่น เช่น เครื่องเงินและคุณโลหะ งานเครื่องเงิน ในย่านวัวลายใกล้กับวัดหมื่นสาร วัดนันทาราม และวัดศรีสุพรรณ ซึ่งเป็นที่พำนักอาศัยของสลาในสมัยโบราณ ตั้งแต่สร้างเมืองเชียงใหม่ องค์ประกอบด้านศิลปกรรมที่สำคัญคือลวดลาย เช่น ลายดอกกระถิน ดอกทานตะวัน ลายสับปะรด ลายอื่น ๆ เช่นลายนกยูง ลายดอกหมาก ฯ ลวดลายประเภทนี้เรียกว่า ลายกนก (ตามศิลปะแบบประเพณีของไทย) แต่ทางภาคเหนือนี้จะมีลักษณะการเขียนลายที่เป็นรูปแบบเฉพาะตัว มีความแตกต่างจากทางภาคกลางของไทย ส่วนใหญ่เรียกกันว่า กนกล้านนา (จะมีลักษณะที่เป็นรูปร่างดอกไม้แบบต่าง ๆ ที่ชัดเจนมากกว่ากนกทั่วไป) ลวดลายที่กล่าวมาแล้วนั้นพบได้บ่อยในงานหัตถกรรมเครื่องเงิน งานโลหะ รวมไปถึง ลวดลายเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในงานไม้แกะสลัก งานเครื่องเงิน งานกระดาดอีกด้วย

3) ปัจจัยด้านฝีมือเชิงช่างที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน จากรุ่นสู่รุ่น และการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ฯ จากแหล่งประเทศ / ชนเผ่า หรือจากแหล่งใกล้เคียง ส่งผลต่อทักษะการทำงานหัตถกรรมที่ชำนาญและละเอียดลออ เปรียบได้กับช่างชั้นครู อีกทั้งยังมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวตามรูปแบบแต่ละสกุลช่างอีกด้วย ยกตัวอย่างเช่น การสืบสานงานหัตถกรรมของแม่ครูดวงกมล ใจคำปัน ที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จากรุ่นพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และส่งต่อมาสู่แม่ครูอีกที จากนั้นจึงถ่ายทอดวิธีการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมเครื่องรักเครื่องเงินสู่รุ่นลูกของตนเอง และรุ่นลูกก็ได้ส่งต่อสู่รุ่นหลานอีกที ปัจจุบันลูกชายของแม่ครูถือเป็นกำลังสำคัญในการผลิต เป็นผู้บริหารจัดการ เป็นผู้ผลิตรวมถึงจำหน่ายด้วย ส่วนแม่นั้นจะเป็นผู้ผลิต ผู้จำหน่าย รวมถึงเป็นผู้ถ่ายทอดแก่รุ่นหลานและถ่ายทอดแก่นุคคลที่สนใจทั่วไปด้วย

ในจังหวัดเชียงใหม่ มีผู้ประกอบการที่ได้รับการคัดสรรสุดยอดสินค้า OPC ปี 2553 ของจังหวัดเชียงใหม่ที่ขึ้นบัญชีสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ปี 2553 ระดับ 1 - 5 ดาว แยกตามอำเภอ โดยอยู่ในอำเภอสินค้าแพงมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอสารภี อำเภอหางดง อำเภอสันทราย อำเภอสันป่าตอง อำเภอแม่ริม อำเภอจอมทอง อำเภอพร้าว อำเภอดอยหล่อ และอำเภออื่น ๆ ตามลำดับ

ถ้าแบ่งจำนวนผู้ประกอบการงานหัตถกรรมของจังหวัดเชียงใหม่ ตามบัญชีสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ปี 2553 ระดับ 1 - 5 ดาว แยกตามอำเภอ (โดยจะอยู่ในประเภทของใช้ของที่ระลึก และของตกแต่งบ้าน และหมวดเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย) มีผู้ประกอบการงานหัตถกรรม โดยอยู่ในอำเภอสินค้าแพงมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอหางดง อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอสารภี อำเภอสันป่าตอง อำเภอสันทราย อำเภอแม่ริม อำเภอจอมทอง อำเภอแม่แตง อำเภอฮอด อำเภอแม่วาง และอำเภออื่น ๆ ตามลำดับ

บริบทและศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่เป้าหมาย โดยแยกตามประเภทงานหัตถกรรม และแยกตามพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรม 10 สาขา ของจังหวัดเชียงใหม่ ได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอสันกำแพง อำเภอหางดง และอำเภอสันทราย จากผลการวิจัย (บทที่ 5 ในเรื่องบริบทและศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่เป้าหมาย โดยแยกตามประเภทงานหัตถกรรม และแยกตามพื้นที่) แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตงานหัตถกรรมท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ มากที่สุดคือ อำเภอสันกำแพง และอำเภอเมือง อำเภอหางดง อำเภอสันทรายตามลำดับ เพราะเนื่องจากอำเภอสันกำแพงมีฐานการผลิตงานหัตถกรรมที่สำคัญ ได้แก่ หัตถอุตสาหกรรม รมบ่อสร้าง หัตถอุตสาหกรรมกระดาษสา หัตถอุตสาหกรรมผ้าทอ และหัตถอุตสาหกรรมเครื่องเงิน หัตถอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น เพื่อส่งจำหน่ายในประเทศและต่างประเทศ เป็นต้น

ศักยภาพการบริหารจัดการของผู้ประกอบการ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย 107 ราย เป็นผู้ประกอบการรายเดียวมากที่สุด แบบแรก เป็นการสืบทอดการทำงานหัตถกรรมจากบรรพบุรุษ มีการบริหารจัดการภายในที่เป็นระบบครบถ้วน บิดา/มารดา เป็นผู้นำในการดำเนินธุรกิจทำหน้าที่เป็นเสมือนประธานกลุ่มดูแล บริหารจัดการทุกเรื่อง เช่น การผลิต การออกแบบ การจัดการการเงิน วัตถุดิบ การตลาดฯ บุตร/หลาน/ญาติ จะเป็นผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย และปฏิบัติงานที่มีความสำคัญรองลงมา โดยเฉพาะรุ่นลูกจะต้องเป็นผู้คอยดูแลการบริหารจัดการอย่างใกล้ชิด เพราะเนื่องจากจะต้องเป็นผู้รับมือกับกิจการจากผู้เป็นบิดา/มารดา การบริหารจัดการแบบนี้จะเป็นลูกโซ่ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะมีการเปลี่ยนกิจการ หรือยกเลิกการทำกิจการนั้น ๆ แบบที่สอง ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการท้องถิ่น หรือที่เรียกว่า กลุ่มธุรกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน ฯ โดยเกิดจากคนในท้องถิ่นรวมตัวกันผลิตงานหัตถกรรมที่เป็นงานดั้งเดิมของท้องถิ่น หรือเกิดจากความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยบางครั้งจะมีลักษณะเป็นเพียงโครงการ ซึ่งมีอายุของงานเพียง 1 – 3 ปี หรือจนกว่าจะหมดสัญญา กลุ่มประเภทนี้มีการบริหารจัดการภายในกลุ่มอย่างเป็นระบบ โดยจัดตั้งประธานกลุ่มขึ้นเพื่อเป็นผู้ดูแลการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ เช่น การตลาด การผลิต การออกแบบ ฯลฯ ภายในกลุ่ม โดยแบ่งหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคน และมีการแบ่งรายได้จากผลกำไรอย่างเป็นสัดส่วนตามหน้าที่ ความยากง่ายของการปฏิบัติงาน และจำนวนวัน/หรือจำนวนชิ้นงาน

ศักยภาพด้านการผลิต ของผู้ประกอบการที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มผู้ประกอบการส่วนใหญ่ใช้ทักษะ และความสามารถในการผลิตที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ หรือได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ เช่น วัด พ่อครู แม่ครู หรือวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญ จึงทำให้การผลิตในรูปแบบหัตถอุตสาหกรรมสาขาต่าง ๆ เป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว อีกทั้ง ชิ้นงานที่ประณีต

แสดงถึงทักษะขั้นครูของผู้ประกอบการหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการงานกระดาษ ไม้แกะสลัก เครื่องเงิน ผ้าทอ งานโลหะ และงานเครื่องรักเครื่องเงิน ที่บางชนิดมีเฉพาะในจังหวัด เชียงใหม่เท่านั้น แต่ถ้าจะพูดถึงศักยภาพการผลิตในระบบอุตสาหกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคทั้งในท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้ หรือเพื่อนักท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ นั้น ยังนับว่า ศักยภาพด้านการผลิตยังต้องมีการพัฒนาและนำเอาเทคโนโลยี มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานอีกมาก เพื่อพัฒนารูปแบบให้ทันสมัย และพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ รวมถึงการลดมลภาวะและการป้องกันด้านสิ่งแวดล้อม รวมอุปสรรคที่สำคัญที่สุด ได้แก่ ปัญหาด้านวัตถุดิบในการผลิต เช่น ไม้แกะสลัก เครื่องเงิน งานโลหะ เครื่องรักเครื่องเงิน เป็นการใช่วัตถุดิบที่สามารถหมดสิ้นไปได้ หายากและราคาแพงมากขึ้น เพราะใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น ไม้ ยางรัก เงิน ฯลฯ องค์การทั้งสองรูปแบบจะเผชิญปัญหาด้านการผลิตคล้ายกัน

ศักยภาพการบริหารการตลาด ของผู้ประกอบการ ส่วนมากเป็นการบริหารจัดการช่องทางจำหน่ายสินค้ามากกว่าจะทำการประชาสัมพันธ์ เช่น งานแฟร์ งานจำหน่ายและแสดงสินค้าของหน่วยงานราชการในจังหวัดที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี หรือแหล่งจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมท้องถิ่นโดยตรง เช่น ถนนคนเดินวันเสาร์ (วัวลาย) วันอาทิตย์ (ท่าแพ) หรือในสถานที่อำเภออื่น ๆ รวมถึงจังหวัดอื่น ๆ อีกทั้ง ปัญหาสำคัญของผู้ประกอบการงานหัตถกรรม ได้แก่ ผลิตภัณฑ์มีรูปแบบคล้าย ๆ กัน ไม่มีเอกลักษณ์โดดเด่น และไม่มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และปัญหาการลอกเลียนแบบ ทำให้ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ผู้ประกอบการบางรายคิดค้นขึ้นมาถูกผลิตออกมามากเกินความต้องการ และใช้วิธีการตัดราคา ทำให้ผลิตภัณฑ์มีราคาลดลงเกินความเป็นจริง

ศักยภาพการบริหารการเงิน ของผู้ประกอบการส่วนใหญ่ ไม่มีการจดบันทึกกิจกรรมทางการเงินของกลุ่มตนเอง ส่งผลให้ไม่มีข้อมูลในการวิเคราะห์และวางแผนด้านการเงินเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง หรือเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการขยายขนาดธุรกิจของตนเอง โดยการนำเงินลงทุนมาใช้ของแต่ละกลุ่ม แบ่งได้ คือ (1) เงินออมส่วนตัวของผู้ประกอบการเอง เงินออมของสมาชิกในกลุ่ม และ (5) การกู้ยืมจากสถาบันการเงิน เพื่อนำมาใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียน และการขยายขนาดธุรกิจของกลุ่ม อีกทั้ง นำมาเป็นเงินทุนสำรองในการบริหารจัดการของกลุ่มด้วย

ศักยภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ผลิตงานหัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนที่ได้สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น ที่มีเอกลักษณ์ และรูปแบบแตกต่างจากภาคอื่น ๆ ของประเทศไทยซึ่งเป็นข้อได้เปรียบในตลาดระดับประเทศ จุดแข็งของผู้ประกอบการงานหัตถกรรม คือ มีความเชี่ยวชาญในสาขางานของตนเองเป็นอย่างมาก เพราะเนื่องจากการอบรม บ่มเพาะความรู้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอของคนในท้องถิ่น ความถึงแรงผลักดันจากการ

สร้างสรรค์งานหัตถกรรมจากความศรัทธาในชิ้นงานเพื่อถวายเป็นพระพุทธรูป และใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา และประเพณีประจำท้องถิ่น ส่งผลให้ผู้ประกอบการ ช่าง / สล่า หลายรายมีฝีมือเชิงช่างระดับชั้นครู ในบางส่วนผู้ประกอบการยังไม่คำนึงถึงการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเท่าที่ควร เพียงแต่เน้นการผลิตเพื่อจำหน่าย

การวิเคราะห์ SWOT Analysis ของกลุ่มผู้ประกอบการงานหัตถกรรม 10 สาขา จากการวิเคราะห์พบว่า จุดแข็ง ของผู้ประกอบการงานหัตถกรรม คือ เป็นงานหัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความแตกต่างจากแหล่งอื่น ๆ อีกทั้ง ผู้ผลิตมีความชำนาญในการผลิตเป็นอย่างมาก อีกทั้ง นำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาดัดแปลงเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าได้ ส่งผลให้ราคาไม่สูงจนเกินไป รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายทั้งชนิดและรูปแบบ สอดคล้องความต้องการผู้บริโภคได้หลายหลายกลุ่มทั้งชาวไทย / ต่างประเทศ อีกทั้ง นโยบายสนับสนุนจากทางภาครัฐและเอกชนที่ส่งเสริมทั้งความรู้ การเงิน และช่องทางการตลาดฯ ให้กับผู้ประกอบการอย่างต่อเนื่อง ด้านจุดอ่อน คือ การขาดความรู้ในการบริหารจัดการเชิงธุรกิจอย่างมาก ส่งผลให้ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เป็นเพียงผู้รับจ้างผลิตเท่านั้น ซึ่งไม่สามารถพัฒนาเข้าสู่ภาคธุรกิจได้อย่างเต็มตัว เพราะเนื่องจากการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อีกทั้ง ต้องใช้ความรู้ด้านการบริหารจัดการเชิงธุรกิจมาเป็นพื้นฐานในการประกอบธุรกิจ

ด้านโอกาสของกลุ่มผู้ประกอบการ คือ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ที่ขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้ของที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรมท้องถิ่นมียอดขายที่สูงไปด้วย อีกทั้ง อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับจากคนในภาคอื่น ๆ ทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นได้รับความนิยมเพื่อนำไปใช้มากขึ้น เช่น ผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้านที่ใช้ในภายในบ้าน และตกแต่งภายในโรงแรม หรือสถานที่ราชการ และสำนักงานของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ฯลฯ และ อุปสรรคของผู้ประกอบการงานหัตถกรรม คือ วัตถุดิบส่วนใหญ่ที่ใช้ในการทำงานหัตถกรรมเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถหมดไปได้ ส่งผลให้วัตถุดิบบางอย่างขาดแคลน และมีราคาสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้มีต้นทุนสูง บางรายมีการยกเลิกการผลิตไป เช่น ยางรักสำหรับทำเครื่องเงิน หรือใช้ในการฉลุลายโลหะ หรือเม็ดเงินสำหรับทำเครื่องเงินที่มีราคาสูงขึ้นเรื่อย ๆ บางครั้งต้องนำวัตถุดิบเข้ามาจากต่างประเทศทำให้ต้นทุนสูงขึ้น และการแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกัน ปัญหาการลอกเลียนแบบสินค้า และ ปัญหาการตัดราคาสินค้าของผู้ประกอบการด้วยกัน ประการสุดท้าย คือ ภาพลักษณ์ของผู้ผลิตงานหัตถกรรมสำหรับเยาวชนเป็นสิ่งที่ไม่มีคุณค่า และไม่ร่วมสมัย อีกทั้งให้ผลตอบแทนต่ำ ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ส่งผลให้ไม่มีผู้สืบสานงานหัตถกรรม หรือถ้าจะมีก็มีเพียงส่วนน้อย

1.2 วิเคราะห์ความสอดคล้องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานหัตถกรรมช่าง 10 สาขา ในจังหวัดเชียงใหม่

ด้านการวิเคราะห์ความสอดคล้องของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการงานหัตถกรรมที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ตามแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดย่อม กล่าวได้ ผู้ประกอบการทุกรายนำแนวทางนี้มาใช้ในการดำเนินธุรกิจของตนอยู่เสมอ เพราะเนื่องจากประสบการณ์การในการดำเนินธุรกิจที่ต้องผ่านการแข่งขันสูง ส่งผลให้ผู้ประกอบการทุกรายมีความรอบคอบในการดำเนินธุรกิจมากขึ้น อีกทั้งหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนับเป็นความรู้ที่มาจากพื้นฐานการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นอยู่แล้ว จึงไม่น่าแปลกใจที่กลุ่มผู้ประกอบการหลายรายที่ประกอบธุรกิจจนถึงปัจจุบันมีการนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ในการดำเนินธุรกิจอยู่เสมอ ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมราคาไม่แพง แต่ถูกหลักวิชาการ หมายถึง เครื่องมือที่ผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าได้โดยไม่ต้องพึ่งพาการนำเข้าเครื่องจักรจากต่างประเทศ อีกทั้ง ผลิตออกมาแล้ว มีคุณภาพเท่าเทียมกัน วางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการ / ขนาดการผลิตที่เหมาะสมกับขนาดธุรกิจของตน หรือการประมาณตน วิเคราะห์ศักยภาพด้านการผลิตของตนเอง ไม่ผลิตออกมามากจนเกินไป และผลิตจำนวนเหมาะสมกับขนาดของธุรกิจ และเพียงพอต่อความต้องการ โดยต้องพิจารณาจากยอดขายของตัวเองในแต่ละช่วงเวลา วางแผนการผลิตที่คำนึงถึงความมั่นคงระยะยาว / ไม่โลภเกินไป ไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก มีการวางแผนที่คำนึงถึงปัจจัยด้านต่าง ๆ เช่น คุณภาพ วัตถุดิบ สภาพแวดล้อม กำลังซื้อของผู้บริโภค ฯลฯ เน้นความซื่อสัตย์ สุจริตในการประกอบการ / ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค และ ไม่เอารัดเอาเปรียบแรงงานหรือลูกค้า ตลอดจนมาเอารัดเอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ โดยผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า ผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและมีราคาที่เหมาะสม อีกทั้ง ให้ความสำคัญกับแรงงาน/ลูกจ้าง รวมถึงบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เน้นการกระจายความเสี่ยงจากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย / หรือ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิต ผู้ประกอบการมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง รวมถึงเพิ่มสายการผลิตเพื่อลดภาวะความเสี่ยงอยู่เสมอ และเพื่อตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของผู้บริโภค เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ (Down side risk management) / โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อหนี้จนเกินขีดความสามารถจัดการ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่คำนึงถึงเสมอว่าการสร้างหนี้ใหม่ ๆ การกู้ยืม เป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง เพราะจะส่งผลต่อสภาพคล่องของธุรกิจ อีกทั้ง ยังสร้างภาระด้านการเงินเพิ่มด้วย เน้นการตอบสนองตลาดในท้องถิ่น ภูมิภาค ตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศเป็นหลักตามลำดับ ผู้ประกอบการทั้งหมดผลิตสินค้าที่ตรงกับความต้องการของคนในท้องถิ่นและในประเทศ จากนั้น เมื่อธุรกิจดำเนินไปอย่างราบรื่นจึงพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อ

ตลาดต่าง ๆ ประเทศ โดยศึกษาข้อมูลอย่างจากหน่วยงานราชการและเอกชน รวมถึงศึกษาจากกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เป็นกลุ่มตัวอย่างโดยตรง อีกทั้ง นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเห็นรูปแบบและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ก็มีการสั่งซื้อเพื่อนำไปจำหน่ายในต่าง ๆ ประเทศด้วย อย่างไรก็ตาม คุณภาพ และความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์เป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการพัฒนาสู่ตลาดต่างประเทศ เป็นปัจจัยที่ผู้ประกอบการพึงระลึกรู้เสมอ

1.3 สืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมช่าง 10 สาขา ในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน ระดับประเทศสู่สากล

การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมทั้ง 10 สาขา ของจังหวัดเชียงใหม่ นั้นตามแนวทางการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การบริการความรู้จากคณะผู้วิจัยและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดเวทีให้ความรู้ด้านต่าง ๆ การงานอบรม สัมมนา และการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ สอง คือ การจัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่ และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางการดำเนินงานวิจัย โดยมีการจัดกิจกรรม 3 ครั้ง ได้แก่ การจัดนิทรรศการมองภูมิปัญญาด้านนาผ่านสายธารแห่งกาลเวลา นิทรรศการช่างรุ่นใหม่สืบสานศิลปวัฒนธรรม และนิทรรศการมิติสัมพันธ์ศิลปวัฒนธรรมเชิงช่าง เป็นการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์งานวิจัย และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานหัตถกรรม 10 สาขา ของจังหวัดเชียงใหม่ สู่สาธารณชนในรูปแบบการจัดนิทรรศการ และการสาธิตขั้นตอนการทำงานหัตถกรรมท้องถิ่นจากพ่อครู แม่ครูส่ล่าด้านนาหลากหลายสาขาเพื่อสืบสานงานหัตถกรรมท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ต่อไปผ่านการจัดนิทรรศการซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ที่สำคัญทางหนึ่ง

จากผลการศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูล กล่าวได้ว่า การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรม ทั้ง 10 สาขา ของจังหวัดเชียงใหม่ มีวิธีการสืบทอดและแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ภายในครอบครัว คือ การสืบทอดจากบรรพบุรุษจากรุ่นพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย สู่รุ่นลูก รุ่นหลาน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน / วัด คือ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้จากความร่วมมือของคนในท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานหัตถกรรมให้คงอยู่คู่กับท้องถิ่นต่อไป เป็นการประสานงานและความร่วมมือของคนในชุมชนที่เห็นความสำคัญศิลปหัตถกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ยกตัวอย่าง เช่น โสงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาด้านนา มูลนิธิเพื่อนสล่าด้านนา วัดโลกโมฬี เป็นต้น ศูนย์การเรียนรู้เอกชน / ผู้ที่มีชื่อเสียงในจังหวัด คือ ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดตั้งโดยเอกชน หรือพ่อครู แม่ครูที่มีความรู้และมีชื่อเสียงด้านงานหัตถกรรมสาขาต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไป แหล่งการศึกษาของภาครัฐ โรงเรียน / มหาวิทยาลัย คือ ภาควิชาการศึกษามองเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงได้ริเริ่มการจัดทำหลักสูตร และบรรจุวิชาที่เกี่ยวข้องกับงานหัตถกรรมท้องถิ่นไว้ในหลักสูตรระดับปริญญาตรี / ระดับอื่น ๆ เช่น สาขาวิชา

ศิลปกรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้บรรจุวิชาผลิตภัณฑ์พื้นฐานไว้ในหลักสูตรเพื่อให้ นักศึกษาสาขาวิชาศิลปกรรมได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านงานหัตถกรรม ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ในศาสตร์สมัยใหม่สาขาอื่น ๆ รวมถึงสามารถใช้ความรู้ ด้านงานหัตถกรรมท้องถิ่นเป็นทางเลือกหนึ่งในการประกอบธุรกิจส่วนตัวได้

2. ข้อเสนอแนะ

หน่วยงานราชการ และเอกชน

ผู้ที่จะนำผลงานวิจัยเหล่านี้ไปต่อยอดในการศึกษา โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับสองประเด็นหลัก ได้แก่

(1) สืบสานงานหัตถกรรม หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรเป็นผู้ให้การสนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือ และสืบสานหัตถกรรมสาขาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ทุน และความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น การบริหารจัดการ การตลาด และการผลิต รวมถึงความร่วมมือ ฯลฯ แก่ผู้ประกอบการงานหัตถกรรม หรือกลุ่มมูลนิธิ ฯ ที่มีศักยภาพ เพื่อให้งานหัตถกรรมท้องถิ่นยังคงอยู่ต่อไป

(2) พัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมท้องถิ่น ในประเด็นนี้กล่าวได้ว่า นอกจากจะอนุรักษ์รูปแบบดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนแล้ว ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมให้เป็นสินค้าที่สามารถใช้งาน (Function) ได้อย่างหลากหลายรวมถึงมีรูปแบบที่ร่วมสมัย (Contemporary) อีกทั้งตรงตามความต้องการ (Need) รูปแบบการใช้ชีวิต (LifeStyle) ของคนในสังคมสมัยใหม่ด้วย ซึ่งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรเป็นผู้ขับเคลื่อนแนวคิดนี้สู่ผู้ประกอบการ เพื่อให้งานหัตถกรรมที่นอกจากจะเป็นเพียงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม และถูกนำมาใช้จริงเฉพาะในท้องถิ่น หรือเฉพาะกลุ่มผู้บริโภคในวงแคบแล้ว ต้องพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้งานได้จริงในปัจจุบัน และสร้างรายได้ สร้างอาชีพ จากต้นทุนที่มี (ภูมิปัญญาฝีมือเชิงช่าง วัสดุดิบฯ) ให้แก่ท้องถิ่นด้วย

ภาคการศึกษา

ภาคการศึกษา ได้แก่ โรงเรียน มหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน ควรให้การสนับสนุน และส่งเสริมการเรียนรู้งานหัตถกรรมท้องถิ่น รวมไปถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอื่น ๆ แก่นักเรียน นักศึกษาด้วย โดยนำเข้ามาบรรจุเป็นวิชาเลือกเสรี วิชาศึกษาทั่วไป เป็นต้น รวมถึง มหาวิทยาลัยควรเป็นสถาบันที่ผลิตบัณฑิตที่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน และโครงสร้างเศรษฐกิจของชุมชนด้วย เพื่อตอบสนองการพัฒนาอย่างเป็นระบบและรอบด้านอย่างแท้จริง

ผู้ประกอบการ และบุคคลทั่วไป

สำหรับผู้ประกอบการ หรือบุคคลทั่วไปที่กำลังประกอบธุรกิจ หรือเริ่มต้นประกอบธุรกิจด้านงานหัตถกรรมท้องถิ่นนั้น ควรทำความเข้าใจและศึกษาความรู้ในหลากหลายด้าน เช่น

ควรศึกษาวิธีการดำเนินธุรกิจ ได้แก่ การบริหารจัดการ การตลาด การผลิต เป็นต้น พร้อมกับศึกษาด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ และการออกแบบผลิตภัณฑ์สมัยใหม่ รวมถึงการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภค การศึกษาหาความรู้เหล่านี้จะเป็นการสร้างศักยภาพด้านต่าง ๆ ของผู้ประกอบการให้ได้อย่างรอบด้าน โดยจำเป็นต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาเพราะงานหัตถกรรมเหล่านี้เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับความต้องการในชีวิตประจำวันของผู้บริโภค รูปแบบการใช้ชีวิตและรสนิยมของผู้บริโภคปัจจุบันล้วนมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การที่จะดำเนินธุรกิจได้นั้นจะต้องมีการศึกษาและพัฒนาที่เป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินธุรกิจงานหัตถกรรม และสาขาอื่น ๆ ด้วย

